

J.L. Austins

Locutionary, Illocutionary & Perlocutionary

- en redegørelse for distinktionerne imellem talehandlingers lokutionære, illokutionære og perlokutionære indhold hos Austin

Indholdsfortegnelse

Indledning		s.3
J.L. Austin	s.3	
Den lokutionære akt		s.4
Subakter	s.4	
Et desideratum ved den lokutionære analyse	s.5	
Illokutionære akter	s.5	
Performativer	s.7	
Perlokutionære effekter	s.7	
Distinktionen mellem illokutionær og perlokutionær		s.8
J.R. Searle: Hvad er performativer?	s.9	
Anvendt Litteratur	s.11	

Indledning

Traditionelt set har der været to forskellige indfaldsvinkler til teorier om sproglig mening. På den ene side en analytisk orienteret formal semantik – i første instans eksponeret ved Frege, Russell, og den unge Wittgenstein – og på den anden side en pragmatisk tilgang hovedsageligt identificeret med Paul Grice, J.L. Austin og den ældre Wittgenstein.

Den formale semantik har som hovedregel forsøgt at forklare sproglig mening igennem sprogets formale struktur, og derfor fokuseret på at forklare det forhold, at en sprogbruger ud fra en finit mængde af semantiske variabler er i stand til at konstruere en potentiel infinit mængde af betydningsfulde sætninger. I forsøget på at besvare dette spørgsmål har de generelt abstraheret fra sproglige uklarheder i konventionelle sprog, og derfor forsøgt sig overvejende med formale sprog. Den formale semantik er blevet videreført af bl.a. Donald Davidson og Michael Dummett, som stadig fastholder en opfattelse af sproget, hvor formal struktur skal udgøre grundlaget for teorier om betydning.

I modsætning til denne tradition står pragmatikken eller *use theories*, som de også er blevet betegnet¹. Omdrejningspunktet for pragmatikerne er forsøget på at besvare de sprogfilosofiske spørgsmål ved hjælp af en fokus på konventionelle sprogs forhold til handling. Sprog og verden forstås ikke som størrelser, der kan adskilles fra hinanden, men derimod som tæt sammenknyttede via taleres intentioner. Betydning og mening kan ikke forstås uafhængigt af handling, for betydningen ligger i anvendelsen af sproget.

J. L. Austin

I sine forelæsninger fra 1955, udgivet samlet i "How to Do Things With Words" i 1962, udfolder Oxford filosofen J.L. Austin sin teori om sproglig betydning. Forelæsningerne er i sit udgangspunkt et opgør med formalsemantikken, og resterne af den logiske positivisme (bl.a. Ayer, Stevenson), som iflg. Austin har overset nogle væsentlige forhold ved sproget; de har forfejlet forstået sproget ved hjælp af sandhedsbetingelser og begrebsanalyser. Austin efterstræber at dementere opfattelsen af sproglig betydning som sandhedsbetingelser ved at vise, at der findes en række af sproglige ytringer, hvorom det gælder, at ingen sandhedsbetingelser kan opstilles. Der findes således et utal af sætninger som hverken er deskriptive, konstaterende og ej heller sande eller falske. Ydermere forsøger Austin at vise, at en del af de sproglige ytringers betydning kun kan forstås ved at også at forstå sprogets intentionelle karakter. En ytring er som oftest ækvivalent med handling. Det er dette kvalitative forhold ved sproget, som ikke kan indfanges i en formalsemantisk analyse af sproget – dertil kræves en forståelse af talerintentioner også og altså en pragmatisk teori om sprog.

En af de umiddelbart klare fordele ved pragmatisk teori om sproglig betydning er, at de tilsyneladende kan forklare visse sproglige problemstillinger, som har voldet formalsemantikerne store problemer. F.eks. Russells klassiske *puzzle* med tomme navne; 'den nuværende Konge af Frankrig er skaldet'. En sådan ytring ville Austin acceptere som værende hverken sand eller falsk, fordi ytringen forbyder sig imod et

---

¹ Jf. Anita Avramides: "Intention and convention", i "A Companion to the Philosophy of Language (ed. Bob Hale & Crispin Wright)" p.61

kommunikativt princip; ytringen har en reference til et individ, som lytteren ikke kan identificere².

Ydermere kan pragmatiske teorier også forklare sproget i lyset af kontekstafhængighed, hvilket er en mulighed formalsemantikken ikke synes at kunne benytte sig af.

Jeg vil med udgangspunkt i Austins lektion VIII redegøre for hans tre begreber om lokutionære, illokutionære og perlokutionære akter, som udgør hjørnestenene i Austins teori. Jeg har endvidere afslutningsvis forsøgt periferisk at gengive en central intuition hos John Searle, som har gennemført en substantiel videreudvikling af Austins teori.

Den lokutionære akt

Austin tager i slutningen af lektion VII udgangspunkt i hans egen programmatisk erklæring imod traditionel formalsemantisk analyse: *at tale er at handle*, proklamerer Austin og foretager på den baggrund en grundlæggende analyse af talehandlingens nødvendige elementer. Grundlæggende betragtet karakteriserer Austin handlingen at ytre noget som en lokution³ eller en lokutionær akt. En lokutionær akt består således af tre underliggende subakter, som er nødvendige betingelser for talehandlingen. Austin forstår elementært den lokutionære akt som konstitueret gennem kombinationen af disse tre subakter.

Subakter

En ytring i et konventionelt sprog må først og fremmest indeholde en fonetisk akt; en nødvendig del af ytringen er, at den udtrykkes ved hjælp af et lydligt udtryk, og den skal derfor som minimum indeholde et vokalfonem. Ydermere skal ytringen stemme overens med en bestemt sproglig struktur; ytringen skal indeholde ord og efterleve en på forhånd fastlagt konstruktion af grammatiske og syntaktiske regler, og konvergerer med gældende normer for intonation.

Sidste nødvendige og konstituerende subakt i ytringen er meningen - mere eksplicit forstået som en rimelig tilfredsstillende reference og en distinkt betydning, som taleren skal være sig bevidst. Det er denne del af en ytring, som de hidtidige formalsemantiske sprogfilosoffer har koncentreret sig om og Austin skelner i lighed med dem⁴ mellem '*sense*⁵ and *reference*'. Dette punkt i analysen bemærker Austin således kan indeholde pudsige tilfælde af ord uden reference,

What is the reference in 'all triangles have three sides'?⁶

Det er værd at bemærke, at subakterne spiller en konstitutiv rolle for talehandlingen. En ytring kvalificeres ikke som lokutionær akt medmindre den indeholder alle

² Jf. Saeed: "Semantics" (Blackwell 1997) p.210

³ Lat. Locutio : at tale

⁴ 'Sense and reference' forekommer at kunne sidestilles med Freges: Sinn und Bedeutung.

⁵ Det engelske ord *sense* rummer en betydning, som den danske oversættelse '*betydning*' ikke indfanger. Ordet '*sense*' på engelsk kan også anvendes om *måden*, som man handler på; 'in what *sense* did you do it', hvilket understøtter Austins program ganske godt.

⁶ Hamish p.33, Austin: "Locutionary, Illocutionary, Perlocutionary"

subakterne. Hvis en taler f.eks. læser en sætning højt på Urdu, hvor sætningen er konform med de grammatiske og syntaktiske regler for Urdu, men hvor taleren intet tidligere kendskab har til sproget, kan han ikke siges at udføre en talehandling, selvom ytringen muligvis er meningsfuld. Subakten vedrørende reference og betydning er nemlig ikke tilstrækkeligt opfyldt. Austin vil ikke medgive, at en ytring kvalificeres som talehandling uden tilfredsstillende af disse subakter.

Et desideratum ved den lokutionære analyse.

Det centrale ærinde for Austin er at fremhæve den tidligere analyses mangelfuldhed. Analysen lykkes alene i at kaste lys over én del af talehandlingen, som Austin indledningsvis betegner den konstative del, men han vil desuden anskueliggøre, at ytringer har en anden yderligere funktion, en *performativ* kraft⁷. Ytringer formår givet denne performative kraft at tjene vidt forskellige kommunikative formål, hvilket kan illustreres ved hjælp af følgende ytring,

Peter køber båden snart

Denne ytrings meningsindhold er relativt klart og de tidligere ekspliciterede betingelser for ytringer er opfyldt, men dette er således ikke ensbetydende med, at hele *formålet* med ytringen også er klart. En ytring, som den ovenstående, er på den ene side en deskriptiv, konstaterende (konstativ) sætning; beskrivelsen af Peters intention om at købe en båd snart. Men ytringen kunne samtidig fungere som f.eks. en advarsel, en implicit opfordring til at købe båden før Peter. Ytringen kunne også være et løfte eller en forsikring, og ikke mindst et svar på spørgsmålet; "Hvornår køber Peter båden?". Analysen af den lokutionære akt og de forskellige nødvendige subakter kaster ikke lys over disse karakterer af talehandlingen - dens performative kraft, og på baggrund af eksemplet ovenfor forekommer det rimeligt, at en ytrings performative kraft bidrager til meningen af ytringen. Et svar på et spørgsmål forekommer f.eks. at have en væsentlig anderledes betydning end et løfte.

Austin løfter således sløret for, at ytringer har mangfoldige anvendelsesmuligheder, og ikke kun begrænser sig til en deskriptiv propositionel mening, hvilket tidligere sprogfilosofiske tænkere forekom at have begrænset dem til. En tradition, som Austin spydigt benævner *the descriptive fallacy*⁸. Austin arbejder naturligvis videre imod en mere raffineret pragmatisk sprogteori, som indfanger den hidtil oversete performative *kraft* ved ytringer; den illokutionære del af ytringen.

Illokutionære akter

Austin døber den performative kraft i en talehandling den *illokutionære* kraft. Betegnelsen kan forstås på følgende måder: Dels er der tale om en bestanddel der er til stede udover den sproglige akt, *illokutionær*, og dels er der tale om noget, som vi gør *i* og med vi taler – *i* den lokutionære akt.

⁷ På dette tidspunkt i 'How to Do Things With Words' har Austin forladt betegnelserne *constative* og *performative*. Han erkender, at skellet mellem de to er for svagt. Ordet *performative* finder dog anvendelse igen senere.

⁸ Hamish: p.34, Austin: "Locutionary, Illocutionary, Perlocutionary"

For at illustrere kan der gives nogle eksempler på typiske illokutionær kræfter i talehandlinger, f.eks. at stille eller besvare spørgsmål, at forsikre, at advare eller af anden grund informere, at afsige dom, at angive en intention, at lave aftaler, at appellere, at kritisere, at identificere eller beskrive etc. Listen er langt fra komplet, der findes utvivlsomt flere eksempler på illokutionær kraft.

Der var i den lokutionære akt tale om et distinkt propositionelt indhold i en talehandling fremhævet ved hjælp af de nødvendige subakter i handlingen; f.eks. opfylder en ytring af typen, "Peter køber snart båden", kriterierne for den lokutionære akt. Den illokutionære kraft ved talehandlingen ændrer derimod grundlæggende den samlede betydning af ytringen, men har ofte substantielt set samme propositionelle reference. Det kan illustreres ved følgende sætninger,

- 1a: "Vil Peter snart købe båden?"
- 2a: "Køb båden snart, Peter!"
- 3a: "Bare Peter snart køber båden"
- 4a: "Peter skal nok snart købe båden"

I de ovenfor anførte eksempler er det tydeligt, at ytringens mening ændrer sig med hvert enkelt eksempel. Austin pointerer, at det er sprogets illokutionære kraft uløseligt knyttet til ytringerne, som medvirker til at give grundlæggende samme proposition forskellige betydninger. I første eksempel er der f.eks. tale om *et spørgsmål*, i anden *en ordre*, i tredje *et ønske*, og i det sidste eksempel *en forsikring* eller *et løfte*. I dette tilfælde er der en konventionel overensstemmelse mellem grammatisk form og talehandlingsfunktion, således at vi kan identificere en typesætning. Denne overensstemmelse er dog ikke altid tilfældet⁹, og der skal derfor forsat skelnes mellem sætningstype og talehandling. Den illokutionære kraft i talehandlingerne ovenfor kan dog også blotlægges ved at kæde den illokutionære kraft i talehandlingen sammen de verber i sproget, som typisk vil repræsentere disse illokutionære akter. Bemærk nedenstående eksempler,

- 1b: Jeg *spørger* dig, vil Peter snart købe båden?
- 2b: Jeg *beordrer* dig, køb båden snart, Peter
- 3b: Jeg *ønsker*, bare Peter snart køber båden
- 4b: Jeg *lover* dig, Peter skal nok snart købe båden

---

⁹ Jf. Saeed: "Semantics" (Blackwell, 1997) p.206

Performativer

Der findes en mulighed i sproget for at accentuere denne tvedeling af indhold og kraft. Det konventionelle sprog er nemlig indrettet sådan, at man kan betone netop *kraft*-aspektet af en talehandling, hvilket kan illustreres på følgende måde,

”Jeg døber dig, Peter!”

”Vi ønsker dig til lykke, Peter”

”Du opsiges hermed fra lejligheden”

Desforuden kan anføres verber som; hævder, navngiver, lykønsker, udnævner, opsiger, idømmer, erklærer etc. Også her findes en mangfoldighed af verber, som er karakteriseret ved deres konstitutive kraft. Talehandlingen udgør i disse tilfælde selve handlingen: ”Jeg døber dig, Peter!” er selve døbsakten af Peter og ikke en proklamation af en fremtidig handling. Og i lighed erklæringen, ”Du [Peter] opsiges hermed fra lejligheden” er ikke en varsling af en kommende opsigelse, men derimod selve opsigelsen *i* talehandlingen. Peter bliver opsagt som en konsekvens af talehandlingen, ikke som en konsekvens af en derpå følgende handling.

Denne type af accentueret talehandling, hvor kraftaspektet er tydeligt betonet, kalder Austin for *performative*.

Man kan yderligere skelne mellem implicite og eksplicite performativer¹⁰, men denne distinktion er ikke interessant for nærværende redegørelse, og ikke alle, f.eks. J.R. Searle anser denne skelnen for korrekt¹¹.

Klassifikationen af illokutionære akter har hovedsagligt været genstandsfelt for Austins efterfølgere. John Searle, som i ’Speech Acts’ fra 1970 videreudviklede Austins teori substantielt, har nærmest udelukkende beskæftiget sig med illokutionære handlinger, hvilket jeg kort vil komme ind på sidst i opgaven.

Perlokutionære effekter

Indtil nu har Austin etableret et pragmatisk skel mellem lokutionen; handlingen at sige noget – og illokutionen forstået som handlingens immanente intention, men Austin erkender, at endnu et skel må etableres i teorien, da en væsentlig kvalitet ved talehandlingen ikke er blevet implementeret endnu,

¹⁰ Jf. Saeed: ”Semantics” (Blackwell, 1997) p.209

¹¹ Jf. Hamish p.75, J.R. Searle: ”How Performatives Work” (1989)

”There is yet a further sense [...] in which to perform a locutionary act, and therein an illocutionary act, may also be to perform an act of another kind. Saying something will often, or even normally produce certain consequential effects upon the feelings, thoughts, or actions of the audience, or of the speaker, or of other persons: and it may be done with the design, intention, or purpose of producing them; [...]”¹²

En talers ytring begrænser sig således ikke blot til en lokutionær akt med en intentionel illokutionær kraft tilknyttet, men derudover en mulighed for at producere en bestemt effekt hos modtageren. Denne effekt kan i visse tilfælde være nødvendig, såfremt talehandlingens mål skal nås. Et eksempel kunne være følgende advarsel, hvor, hvis forestiller os, at Peter står på vejbanen, og en bus nærmer sig faretruende hurtigt – at en taler udbryder:

”Pas på bussen, Peter!”

Ovenstående advarsel har udover en lokutionær del og en illokutionær kraft desuden en intention om at forskrække Peter og således skabe en hurtigt reaktion på udbruddet. Denne effekt, som kan produceres *igennem* sproget, karakteriserer Austin som perlokutionær. *Per*-lokutionær, forstået som *igennem* eller *via*¹³ sproget, men ikke pga. af sprogets indhold. Perlokutionen er en effekt, som sproget medvirker til at frembringe, men effekten er ikke indeholdt i sproget selv. Den er forårsaget af sproget, men ikke en nødvendig del af sproget.

Distinktionen mellem illokutionær og perlokutionær

De illokutionære akter og de perlokutionære effekter kan forekomme vanskelige at skelne fra hinanden, men Austin gør en del ud af at ekspliciteere denne forskel. Det bemærkelsesværdige ved illokutionære akter er, at ytringerne som udtrykker dem, kan omskrives med performativer. I eksemplerne tidligere nævnt (1b-4b) er den illokutionære kraft accentueret ved hjælp af performative verber. Denne mulighed for at fremhæve handlingsaspektet i en ytring begrænser sig nemlig til de illokutionære akter. Den perlokutionære effekt, forholder sig ikke denne mulighed,

For example, *insinuating*, as when we insinuate something in or by issuing some utterance, seems to involve some convention, as in the

¹² Harnish p.34, Austin: “Locutionary, Illocutionary, Perlocutionary”

¹³ Lat. *per*. igennem, ved hjælp af.

illocutionary act; but we cannot say 'I insinuate ...', and it seems like implying to be a clever effect rather than a mere act.¹⁴

Austin konstaterer, at de perlokutionære effekter ikke lader sig udtrykke eksplicit i ytringerne. Tag som eksempel følgende typiske perlokutionære effekter: at *overbevise* eller at *forskrække*. Ingen af disse effekter kan tilvejebringes ved blot at udtrykke dem gennem ytringer, som "jeg overbeviser dig nu, at det er en god båd" eller "jeg forskrækker dig nu, bøh!".

Den grundlæggende forskel synes at kunne forklares ved, at illokutionære akter er immanente dele af ytringerne, men at perlokutionære effekter har et kausalt forhold til ytringerne. Det er på grund af ytringen og ikke i og med ytringen, at perlokutionære effekter tilvejebringes.

Forskellen findes iflg. Austin desforuden i kraft af, at illokutionære akter er forbundet med en konvention i sproget; de illokutionære ytringers indhold er på forhånd givet i sproget. Det er givet per konvention, at deklamationer som, "jeg lover dig, at.." ikke er nødvendige at accentuere før enhver ytring, hvor et løfte afgives. Det foreligger nemlig implicit i enhver ytring indeholdende et løfte¹⁵.

We must notice that the illocutionary act is a conventional act: an act done as conforming to a convention.¹⁶

Og i betragtning af denne opfattelse af sproglig konvention er ytringer som f.eks. "jeg skal nok gøre det, men jeg lover ikke noget" dybest set selvmodsigende, ifølge Austin.

Nogle filosoffer, som f.eks. Jürgen Habermas¹⁷ har bl.a. taget udgangspunkt i Austin, og anvendt talehandlingsteorien, som et udgangspunkt og supplement til hans kommunikative program. Begrebet *performative selvmodsigelser* spiller en helt central rolle i Habermas diskursetiske projekt, og dette begreb er direkte inspireret fra Austins forståelse af sproglig konvention. Distinktionen mellem illokutionær og perlokutionær får dog radikale konsekvenser hos Habermas, der drager den noget vidtgående konklusion, at perlokutionære effekter er udtryk for en teleologisk og resultatorienteret instrumentel fornuft, og altså en manifestation af strategisk handlen¹⁸.

J.R. Searle: Hvad er performativer?

Den amerikanske filosofi John Searle har spillet en afgørende rolle for talehandlingsteoriens videreudvikling og har bl.a. forsøgt at kategorisere forskellige

¹⁴ Harnish p.37; Austin: "Locutionary, Illocutionary, Perlocutionary"

¹⁵ Searle ville karakterisere denne type handling som *commisive*. Handlinger af denne type er karakteriseret ved *forpligtelse* (commitment) på en fremtidig handling.

¹⁶ Harnish p.37; Austin: "Locutionary, Illocutionary, Perlocutionary"

¹⁷ Habermas henter dog i udgangspunktet det fuldt udfoldede begreb om performative selvmodsigelser hos Karl Otto Apel. Jf. Jürgen Habermas: *Moralbewußtsein und kommunikatives Handeln* (Frankfurt: 1983) p. 90ff.

¹⁸ Jf. Jürgen Habermas: "Teorien om den kommunikative handlen" (Ålborg: 1996) p.213

typer af talehandlinger. Der findes naturligvis en anseelig mængde sprog-relative talehandlinger, men Searle mener at kunne indfange de grundlæggende intuitioner i alle talehandlinger ved hjælp af fem primære typebeskrivelser. Searle skelner således mellem følgende typer af talehandlinger,

- *Repræsentativer* forpligter taleren på sandheden af påstanden han ytrer. Talerens ytring er *repræsentativ* for hans holdning.

- *Direktiver* er forsøg fra talerens side på, at få modtageren til at gøre noget (f.eks. anmodninger, spørgsmål).

- *Kommisiver* forpligter taleren selv på fremtidig handlen (jf. engelsk: *to commit*).

- *Ekspressiver* er udtryk for en personlig (psykologisk) tilstand som tilkendes gennem talehandlingen (f.eks. at undskylde, at takke, at lykønske)

- *Deklarativer* er som oftest udtryk, der forårsager en ændring af ikke-sproglige konventioner – som regel ændringer i forhold af institutionel art (f.eks. dåbsritual, giftermål, krigserklæringer, fyringer).

Searles videreudvikling af talehandlingsteorien er omfattende, og jeg vil derfor ikke forsøge en tilnærmelsesvis gengivelse her. Dog, et punkt i Searles opfattelse af performativer forsøger jeg at redegøre for.

Searles redegørelse for talehandlingstyper står i kontrast til hans yderligere begreb om *direction of fit*, og dermed menes forbindelsen mellem talehandlinger og deres indflydelse på verden eller omvendt. Searle argumenterer f.eks. for, at *kommisiver* og *direktiver* har et *world to word – fit*; dvs. kommissive talehandlinger, hvor taleren forpligter sig på en fremtidig handlen, udtrykker en intention om at få et bestemt tilfælde i verden til at korrespondere med ytringen, f.eks. ytringen ”jeg køber snart båden”. *Kommissive* og *direktive* talehandlinger er således foreskrivende eller præskriptive. Bl.a. den engelske filosof R.M. Hare har i denne analyse fundet et grundlæggende argument for sin etiske teori om præskriptivisme¹⁹.

Hvad angår *deklarativer* derimod siger Searle, at de har både et *world to word* og et *word to world – fit*. Når en taler deklarerer: ”Jeg erklærer hermed krig imod Irak” er der både et *word to world-fit*, givet at ytringen konstituerer en ændring i verden, men samtidig en *world to word-fit* givet at talehandlingen er succesfuld, fordi ytringen så på samme tid bliver deskriptiv.

Det var min intention at fremhæve følgende pointe hos Searle; performativer er deklarativer. Ytringer hvor taleren anvender (eksplicite) performativer er ækvivalent med anvendelsen af deklarativer, som har en bikonditionel funktion mellem ytring og verden. Searle skriver selv,

The propositional content, e.g. that I order you to leave the room, is made true by the utterance of the sentence ‘I order you to leave the room;’ and such an utterance differs from an utterance of the sentence, ‘Leave the room;’ because though an utterance of ‘Leave the room’ also makes it the case, that I ordered you to leave the room; it does not

¹⁹ Jf. R.M. Hare: “Prescriptivism” I “A Companion to Ethics (ed. Peter Singer)” (Blackwell, 1991)

do so by declaration. It does not do so by representing it as being the case, and thus it differs from a performative.²⁰

Anvendt Litteratur:

Harnish, Robert (ed.):
Harvester Wheatsheaf, 1994

'Basic Topics in the Philosophy of Language'

- **Austin, J.L.**
- **Searle, John R.**

'Locutionary, Illocutionary, Perlocutionary' (1962)
'How Performatives Work' (1989)

Hale, Bob & Wright, Crispin
Blackwell Publishing, 1999

'A Companion to the Philosophy of Language'

- **Anita Avramides**
- **David Wiggins**

'Intention and convention'
'Meaning and truth conditions: from Frege's grand design to Davidson's'

Saeed, John I.
Blackwell Publishing, 2001

'Semantics'

---

²⁰ Harnish p.79, J.R. Searle: "How Performatives Work" (1989)